

ทิศทางการจัดการศึกษาทางการแพทย์พยาบาล

รองศาสตราจารย์ ดร.พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์*
คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา

ความนำ :

การจัดการศึกษาพยาบาลมีอายุถึง 100 ปีแล้วในปี 2539 นี้ ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบันที่ปรากฏคือการศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับอุดมศึกษาอย่างทัดเทียมกันกับวิชาชีพอื่น ๆ ทั้งยังได้ก้าวหน้าถึงระดับการศึกษามหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตแล้ว โดยได้รับการยอมรับจากวิชาชีพการพยาบาลทั่วโลก ทั้งเอเชีย ยุโรปและอเมริกา ดังที่ได้ปรากฏแล้วว่าสถานศึกษาพยาบาลของไทย ได้สร้างความร่วมมือทางวิชาการกับนานาประเทศแล้วมากมาย เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และแคนาดา เป็นต้น โดยได้มีการแลกเปลี่ยนอาจารย์ และนักศึกษา มีโครงการวิจัยร่วมกัน จัดประชุมวิชาการนานาชาติในประเทศไทย นอกจากนี้สถานศึกษาพยาบาลไทยยังมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ และการจัดอบรมสัมมนาวิชาการทางพยาบาลศาสตร์ให้กับประเทศด้อยพัฒนา กำลังพัฒนา และโดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านของไทยที่ได้รับความช่วยเหลือทั้งทางวิชาการ และการสนับสนุนด้านการเงิน และอุปกรณ์ เครื่องใช้สนับสนุน ดังนั้นสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาพยาบาลของไทยทั้งประเทศ จะต้องรักษาและเพิ่มพูนคุณภาพให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป ผู้บริหารสถานศึกษาพยาบาล จึงต้องถือเป็นเรื่องหน้าที่ที่จะต้องพัฒนาคุณภาพทั้งในส่วนของบัณฑิต การจัดการศึกษา อาจารย์ และ

การบริหาร โดยพัฒนาไปด้วยกันโดยตลอด

ประเด็นการจัดการศึกษาพยาบาล :

- 1. หลักสูตร** ในระดับปริญญาตรีมีหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตที่ใช้กันอยู่ทุกสถาบันการศึกษา ทั่วประเทศทั้งของรัฐและเอกชน ที่ยังไม่มีควมทันสมัยทางวิชาการด้านหลักสูตรและการสอนทางพยาบาลศาสตร์และยังคงถกเถียงกันอยู่ว่าจะเป็นรูปแบบใดเริ่มตั้งแต่วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร การจัดรายวิชา การจัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ เหล่านี้ยังเป็นที่ยังสงสัยไม่มั่นใจว่าที่ได้ปฏิบัติกันอยู่ในสถานศึกษาต่าง ๆ มีความถูกต้องแน่นอน ไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัด จึงมีหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์เป็นส่วนใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้ผลผลิตจะเป็นอย่างไร
- 2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้** (Learning Experiences) รวมถึงวิธีสอน กิจกรรมการเรียน สื่อการศึกษา วิธีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพการพยาบาล ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนแต่มีความไม่แน่นอนทั้งสิ้น ทั้งหลักการวิธีการและการปฏิบัติจริง
- 3. การวัดและประเมินผล** (Measurement and Evaluation) แม้ว่าผู้สอนจะมีความเข้าใจแนวคิดทฤษฎี หลักการและวิธีการในการวัดและประเมินผล แต่เมื่อนำมาปฏิบัติก็ยังคงมี

ข้อสงสัยและไม่มั่นใจนักว่าได้วัด และประเมินผล ถูกต้องจริง

4. ผู้สอน ในปัจจุบันผู้สอนมีวุฒิในระดับที่นำพึงพอใจ คือมีการศึกษาในระดับปริญญาโทสูง แต่ก็ยังมีจำนวนน้อยที่ได้ศึกษาดังระดับปริญญาเอก ที่น่าจะเป็นประเด็นให้ขบคิด คือ ผู้สอนได้รับการเตรียมมาเพียงพอหรือไม่ ที่จะทำหน้าที่ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา และไม่แน่ใจว่าผู้สอนมีความรู้ ในสาขาที่สอนเพียงพอ เนื่องจากมีผู้สอนจำนวนหนึ่งที่วุฒิไม่ตรงกับสาขาที่สอนอยู่จริง โดยสรุป “คุณภาพผู้สอน” ยังคงมีคำถามอยู่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ ความสามารถ เจตคติ และทักษะ

5. ผู้เรียน ซึ่งหมายถึงสิ่งป้อนเข้าสู่ระบบการจัดการศึกษายังมีความไม่มั่นใจว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะศึกษาในสาขาพยาบาลศาสตร์เพียงพอ ในบางสถานศึกษาพยาบาลจะพบว่าการค้นหาหรือคัดเลือกผู้เรียนเข้าเรียนพยาบาลยากมาก อาจจะมีผู้สนใจน้อยลงผู้ที่สนใจมากก็จะมีความพร้อมต่ำไป แต่จะต้องเร่งรัดการผลิตก็จะต้องสร้างให้ปัญหากว้างออกไปอีก

6. บรรยากาศการเรียนการสอน มักจะเป็นแบบโบราณ (Conventional Model) คือผู้สอนเป็นใหญ่ในห้องเรียนความมีส่วนร่วมใน

การเรียนการสอนมีน้อย (Passive Learning) โดยที่ผู้สอนส่วนใหญ่จะมีเหตุผลเรื่องเวลาสอนที่มีจำกัดและจำนวนผู้เรียนมากแต่มีเนื้อหาต้องสอนมาก จึงต้องใช้เวลาเพื่อการเสนอเนื้อหามากกว่าการจัดกิจกรรมการสอนอื่น ๆ บรรยากาศจึงเป็นแบบการควบคุมกำกับ

7. รูปแบบ/โครงสร้างการบริหารของสถานศึกษาพยาบาล ส่งผลต่อการจัดการศึกษาเช่นกัน เช่น การจัดผู้สอน การจัดเวลาสอน การจัดอาจารย์พิเศษ การใช้ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนการสอน เหล่านี้เป็นอิสระทางวิชาการ (Academic Freedom) มีน้อย ความยึดถือในความเป็นภาควิชาที่เข้มข้น ขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง และอื่น ๆ

8. สิ่งสนับสนุนในการดำเนินการทั้งทางวิชาการและทางการบริหาร คือ คนงบประมาณ อุปกรณ์-สื่อ ซึ่งมักจะไม่เพียงพอเป็นส่วนใหญ่หรือด้อยคุณภาพ เป็นต้น

อาจจะมีประเด็นอื่น ๆ อีกมาก ที่ไม่อาจกล่าวได้หมดในที่นี้ซึ่งเป็นสิ่งที่กระทบต่อการจัดการศึกษาทางการพยาบาลให้มีคุณภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาพยาบาลจึงควรให้ความสนใจอย่างจริงจัง

แนวคิดการจัดการศึกษาทางการพยาบาล

สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่หลัก 4 ประการ ที่สถานศึกษาพยาบาลจะต้องนำไปใช้ในการบริหารการเรียนการสอน แสดงได้ดังภาพข้างล่าง

มหาวิทยาลัย		การจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์	
(1)	ผลิตบัณฑิต	เพื่อ	⇒ ดูแลสุขภาพของประชาชนได้อย่างดี
(2)	วิจัย	เพื่อ	⇒ สร้างองค์ความรู้วิธีการรูปแบบใหม่ให้สามารถดูแลสุขภาพของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น
(3)	บริการวิชาการ	เพื่อ	⇒ พัฒนาวิชาชีพ บุคลากร ให้สามารถปฏิบัติงานได้ดีพัฒนาชุมชนให้มีสุขภาพดี
(4)	ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	เพื่อ	⇒ สร้างคุณภาพคนสู่ การสร้างคุณภาพงานพัฒนาชาติ ปกป้องรักษาชาติไทย

ด้วยภาระหน้าที่ดังกล่าวการจัดการศึกษาทางการพยาบาลจะเน้นไปในลักษณะใด ๆ เป็นหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในสถานศึกษาพยาบาลเหล่านี้ ควรได้คิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ด้วยสติ และเหตุผลของส่วนรวม เหตุผลของวิชาชีพ เหตุผลของวิชาการ เป็นสำคัญ

ปัจจัยภายนอกที่จะต้องพิจารณาร่วมกับปัจจัยภายใน คือ สภาพการณ์ที่ทุกคนเข้าใจดีแล้วว่าประเทศอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ ยุคสารสนเทศก้าวหน้าและยุคแห่งการแข่งขัน องค์การศึกษายพยาบาลจะต้องยึดหลัก 5 ประการ คือ

- มีผลิตผลสูง	: PRODUCTIVE
- มีประสิทธิภาพสูง	: EFFICIENT
- มีประสิทธิผลสูง	: EFFECTIVE
- ประหยัด	: ECONOMY
- มีความเจริญและพัฒนา	: GROWTH AND DEVELOPMENT

แนวทางการบริหารในปัจจุบัน และต่อไปในศตวรรษหน้า ควรพิจารณาแนวต่อไปนี้

- การบริหารโดยยึดวิสัยทัศน์	: MANAGEMENT BY VISION
- การบริหารโดยยึดผลลัพธ์	: MANAGEMENT BY RESULT
- การบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์	: MANAGEMENT BY OBJECTIVES
- การบริหารโดยยึดสภาวะวิกฤติ	: MANAGEMENT BY CRISIS

วิธีการบริหารจัดการจะเกิดขึ้นตามมา จากจุดยึดเหล่านี้

ข้อพิจารณาที่สำคัญในปัจจุบันคือ ความจำกัดของทรัพยากรทุกประเภท คือ คน เงิน ของ เวลา เทคโนโลยี และโอกาส ดังนั้นการพิจารณาแนวทางการบริหารจะต้องมีความรอบคอบละเอียดอ่อนมากขึ้น และต้องรวดเร็วทันเวลา

พลิกโฉมการบริหารการศึกษาพยาบาลสู่ศตวรรษที่ 21

การบริหารการศึกษาพยาบาลจะมีเพียงเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น จะต้องนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) จึงจำเป็นที่จะต้องใช้นวัตกรรมที่ส่งเสริมให้ได้มีความเจริญและพัฒนาได้อย่างคล่องตัว ผู้เขียนพิจารณาว่าแนวคิดในการบริหารธุรกิจน่าจะสอดคล้องเป็นอย่างยิ่ง

ก่อนจะดำเนินการใด ๆ ควรได้วิเคราะห์แบบ SWOT ANALYSIS เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น

S	=	STRENGTH
W	=	WEAKNESS
O	=	OPPORTUNITIES
T	=	THREAT

ในที่นี้จะนำเสนอแนวคิดด้านการตลาด (Marketing Concepts) ที่ยึดกลยุทธ์ FOUR P'S (Product, Price, Promotion & Place)

สินค้า/บริการ ของสถานศึกษาพยาบาล คืออะไร

ส่งเสริมการขาย/บริการ มีกลยุทธ์/วิธีการอะไร

ราคาสินค้า/บริการ เป็นอย่างไร

สถานที่วางสินค้า/บริการเป็นอย่างไร

ทั้ง 4 แนวคิดย่อยข้างต้นต้องวิเคราะห์ให้

สอดคล้องกับผล SWOT ANALYSIS
แนวคิดและรูปแบบการบริหารการศึกษา
พยาบาล ควรยึดแนวทางต่อไปนี้

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม
(Participative Management)
2. แนวคิดความเอื้ออาทร (Caring
Approach)
3. แนวคิดปฏิสัมพันธ์ (Interactive
Approach)
4. การกระจายอำนาจ (Decen-
tralization) ไม่ใช่ Departmentalization
5. แนวคิดการปรับเปลี่ยนผลิตผล
(Dynamic Production)
 - แนวคิดการพึ่งพาต่อกัน
(Interdependent Approach)
 - การตัดสินใจด้วยข้อมูล
(Information-Based Decision Making)
 - แนวคิดการแข่งขัน (Competi-
tiveness)

แนวทางปฏิบัติจะเป็นอย่างไร ขึ้น

อยู่กับแต่ละสถานการณ์

แนวคิด/รูปแบบการจัดการเรียน
การสอน :

จุดมุ่งคือ สร้างคุณภาพคน คนเปลี่ยนแปลงได้ สร้างสิ่งใหม่เสมอ แนวคิด คือ

- มุ่งผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered) โดยให้มีการเรียนด้วยตนเอง มีความเจริญและพัฒนาได้เอง จึงต้องมุ่งกระบวนการเรียนรู้สูงกว่าเนื้อหา ให้กระบวนการและวิธีคิดเป็นสำคัญ
- จัดการในเรื่องการสร้างสมรรถนะเป็นสำคัญ ให้สามารถทำงานกับกลุ่มคนได้จัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้
- สร้างค่านิยม (Value Driven) คือสร้างคุณค่าในสิ่งที่ควรปฏิบัติ สร้างคุณค่าของวิชานั้น แนวคิดข้างต้นทั้งหมด จะส่งผลถึงผู้บริหารสถานศึกษาพยาบาลว่าควรเป็นอย่างไร เพื่อความสำเร็จของการใช้รูปแบบ และแนวคิดที่กล่าวมาแล้ว